

Præst med sans for skuespil og lokalhistorie

af Anne Marie Holmehave

I 2012 modtog museet tre skuespil med relation til Hannæs og især Tømmerby. De er skrevet af Vagn Tranberg, der i mange år var præst på Salling. Skuespillene med tilhørende kildemateriale er skænket til museet af forfatteren til denne artikel, som giver et overblik over det ganske omfattende materiale.

Vagn Christensen Tranberg (09.08.1909-08.04.2000) voksede op i Tømmerby, hvor hans far var ansat som førstelærer på Tømmerby Skole. Vagn Tranberg blev student på Aalborg Latinskole, senere uddannet til præst, herunder i »praktik« som kandidat i Øsløs. Han fik først embede som præst i Sebber-Ajstrup Sogn (1936-43) og senere embedet i Vroue-Resen Sogn på Salling (1943-1974).

Efter tiden i Øsløs bevarede Vagn Tranberg kontakten til min familie. Han var hos min farfar Peder Hansen, der var præst i Øsløs, men det var min far, Ove Hansen, han knyttede sig til. Det var da også efter ønske fra min far, at Vagn Tranberg forrettede vielsen, da jeg blev gift i 1981. Senere, i 1987, begravde han min far.

Vagn Tranberg skrev bl.a. skuespillet *Herren til Selberggaard* - 2 bind (1982), *Islættet af godt og smukt i folkenaturen* - 3 bind (1985), *Bag skumle skodder alle* - 2 bind (1987). Bindene udgøres af sammenclipsede fotokopier og har ifølge forfatteren ikke været fremstillet i ret mange eksemplarer. Mine forældre har modtaget disse bind af Tranbjerg, efterhånden som de blev skrevet.

Der er intet, der tyder på, at Tranberg forsøgte at få sine skuespil opført. Som det førhen var almindeligt, opfattede han dramaet som et selvstændigt, litterært værk, hvor vi måske i dag er tilbøjelige til at se det som et arbejdsparir til en teaterforestilling. For ham

var et skuespil en måde at udtrykke sig på, både litterært og fagligt.

Herren til Selberggaard

Bind 1 er selve værket, mens bind 2 rummer kildestof og kommentarer. Det er netop ønsket om historisk dokumentation sammen med ønsket om at bruge personer, der virkelig har eksisteret og levet på egnen ved Tømmerby, som gør Vagn Tranbergs skrifter interessante, fordi de også rummer så mange lokalhistoriske oplysninger og kilder, især fra Tømmerby Skole og omegn. At det (lokal)historiske fra Tømmerby Sogn skulle være så historisk korrekt og veldokumenteret som muligt, var noget, Vagn Tranberg lagde meget vægt på.¹

Herren til Selberggaard er et skuespil, der omhandler tiden sidst i 1700-tallet og de forandringer, som sker, da ejeren af Selberggaard må opgive gården pga. økonomiske vanskeligheder. *Herren til Selberggaard* er dels baseret på studier af slægten Rosenørn de Lasson og dels på studier af de lokale forhold: Kirkebøger, folketællinger, visitatsprotokoller samt bl.a. Tømmerby-Lild Fattigmandsprotokol og uddrag af Realregisteret og Skøde- og Pante-protokoller for Vester Hanherred.

Vagn Tranberg gennemgår også den historiske baggrund for flere personer, der omtales eller optræder i skuespillet, bl.a.

amtmand Gerhard Faye og ejerne til proprietærgårde, der optræder til gildet afholdt på Selberggaard: Slettegård, Kjølbjerggård, Aggersborggård og Vesløsgård. Endvidere fortæller Tranberg om den historiske baggrund for Øsløs Marked, Vejlerne og vejen mellem Thisted og Aalborg med angivelser af kilder til videre læsning.

Islættet af godt og smukt i folkenaturen

Bind 1 er bygget op over temaer, der berører holdninger og strømninger inden for såvel dagliglivet som især det kirkelige og det åndelige. Scenerne opføres som dialoger mellem

»degne« på Hannæs, nærmere bestemt Peder Pedersen og hans kone Kirstine på Tømmerby Skole. Samtalerne foregår i årene 1850-64. Peder Pedersen og hustruen Kirstine er personer, Tranberg har fundet historisk belæg for, har eksisteret. Bagest i bogen gives en oversigt over Kirstines og Peder Pedersens liv samt efterkommernes videre skæbne. Bagest har Tranberg skrevet og indføjede nogle scener fra folkestuen på Selberggaard på Hannæs-mål samt en scene fra Lild.

Bind 2 og 3 rummer en beskrivelse af de vigtigste bestemmelser for almueskoler, skolelove, herunder omgangsskoleordningen og pogeskoler fra forordningen af 5. januar 1739, samt beskrivelse af skolehistorien generelt.

Vagn Tranberg sammen med et hold konfirmander i 1966.

Især skriver Tranberg om skoleforholdene i Tømmerby Sogn før 1850, herunder også skolen i Kjerup (Kærup), Lild og Bjerget; men især »den gamle skole af 1742« og den nye skole opført 1850 i Tømmerby samt 2. lærerboligen fra 1892; Vagn Tranberg gennemgår den indbyrdes placering af haver og boliger i forhold til hinanden, hvilket også senere fører til en teori vedr. placeringen af pøgeskolen. Endvidere har Vagn Tranberg lavet en skitse over indretningen af Tømmerby Skole og 2. lærerboligen, samt tegnet et kort over deres indbyrdes placering på grunden med hus og have.

I det hele taget gives der et indtryk af forholdene i selve Tømmerby. Vagn Tranberg har gengivet generalstabskort fra 1883, skitseret placeringen af de enkelte gårde og detail- og høkerbutikker i Tømmerby (før 1850, 1850-1870 og 1870-1900). Der fokuseres især på skifter omkring skolerne til orientering for det videre (historiske) forløb med lister over lærere ved Tømmerby Skole og 2. lærer-skolen.

Tranberg omtaler også den nu nedlagte Legatgård i Tømmerby, tæt ved den gamle telefoncentral. I forbindelse hermed gennemgås det Holstenske Legat samt »Hofmans Fundatser 1755-65« og forbindelsen til Legatgården. I sidste halvdel berettes der om skolebogs-samlingerne, hvor der bringes uddrag af Kopibog for Tømmerby og Sogneforstanderskab 1856-1878 (Landsarkivets Præstearkiv), hvor man kan danne sig et indtryk af lærebøgerne.

Der optræder også henvisninger til og omtale af flere artikler fra Historisk Årbog for Skive og omegn, Historisk Årbog for Thisted Amt samt Thisted Amts Tidende og Thisted Amtsavis. Endvidere findes der gengivelser (desværre ikke alle så gode) af fotografier fra Tømmerby Skole opført 1850 og 1892 samt Kærup Skole ombygget til præstegård 1954 og kasseret 1997. Tranberg har ikke

kunnet opdrive billeder af de »ældgamle skoler« i Lild, Glæde, Kjærup og på Bjerget. Der er også et portrætfotografi af Peder Pedersen, én af hovedpersonerne i dialogerne på Tømmerby Skole. I øvrigt havde mange af de lærere, der kom til egnens skoler, taget en uddannelse på Snedsted Seminarium (hvor også Chr. Kold havde gået).

Bag de skumle Skodder alle

Fælles for bind 1 og 2 er, at det kan forvirre en anelse, at de første sider (3-21) er ens i begge bind. Det drejer sig om de sider, hvor Vagn Tranberg udvikler og gør rede for sine tanker om troen, om hvordan Guds kærlighed for mennesker kan opleves som solskinsstriber, der trænger gennem sprækkerne i de skumle (mørke) skodder, heraf titlen. Bind 1 og 2 er herefter meget forskellige.

I bind 1 har Tranberg skrevet skuespillet *Lerupkarlen og jenten fra Christianssand*, der finder sted i Tømmerby Kjær. Han har med vanlig grundighed undersøgt den nærmere »historisk, geografiske« baggrund for sine personer samt læst om samhandelen tværs over Kattedag. Tranberg beskriver først det gamle Tømmerby omkring 1840, dernæst omtaler han problematikken med de flydende sognegrænser, de gamle folketællinger fra 1880 samt datidens bygninger og deres indretning dengang. Derefter leverer han den historiske baggrund og lader det skrevne stå som »Indblik i Forskning«, inden selve skuespillet kommer.

Parret i selve skuespillet er de personer, der senere kom til at drive høkerbutikken i Tømmerby. Bagest gengives bl.a. korrespondancen med Statsarkivet i Kristianssand og kopi af Skjøde- og Panteprotokollen for Vester Hanherred. Tranberg fortæller om sine opfølgende undersøgelser på Landsarkivet og får samlet enderne op i sin forskning vedr.

Tømmerby og omegn, hvilket nok også er værd at læse.

I bind 2, side 22 ff, fortæller Tranberg »mendels mig selv angaaende«, om sine overvejelser vedr. præsteembedet og det at være »in Ruhestand«, hvor han »kan meditere over Fortiden«. Afsnittene er ikke ifølge Tranberg tænkt som en biografi, men der er rigtig gode samtids-, steds- og personbeskrivelser, hvilket giver et meget godt og velfortalt billede af vilkårene for en dreng og ung mand i 1920'erne og 30'erne. Vagn Tranberg fortæller om sin barndom i Tømmerby, skolen, vennerne, fritiden og undervisningen. Dernæst fortæller Tranberg om tiden på Fjerritslev private Mellem- og Realskole. Selve togturen dertil med kulfyrede tog varede ofte 2-3 timer med lange ventetider på stationerne pga. omrangering af godsvogne og indfangning af løse grise.

Endvidere beskrives tiden på Latinskolen i Aalborg og studietiden i København 1928-34, hvor der var »smalhals«, da arbejde ikke var til at få. Der fortælles også om elever, lærere, vejledere, venner og familiemedlemmer.

Vagn Tranberg beretter til sidst om kandidat- og præstetiden samt præsteembedets vilkår i de to sogne, Sebber-Ajstrup og Vroue-Resen, hvor Tranberg var ansat.

I det hele taget viser brugen af kildematerialerne, at Vagn Tranberg med sin viden som præst har kendt og brugt kilderne godt. »Man kan læse meget af Fadderskabslisterne« (dvs. en persons omgangskreds), som han påpeger det. Hans lune humor skinner også igennem flere steder, især når han fortæller om sig selv og f.eks. kommentarerne til den nu destruerede træhest på Selberggaard og »kvaliteten« af velærværdighedernes håndskrift. Bøgerne rummer meget materiale om Hannæs (området mellem Thy og Hanherred). Materialet kan bruges til videre studier, hvilket Vagn Tranberg da også påpeger et par steder og giver dermed stafetten videre.

Anne Marie Holmehave
Født 1957. Forhenværende bibliotekar.

Note

- 1 Herren til Selbergaard, bd. 2, s.84, nederst: »at den nærmere »historisk, geografiske« Baggrund for mit »Værk« her har været saa vanskeligt at udrede... Denne Baggrund maa nemlig udfindes nøjagtigt – om man skal skrive blot nogenlunde sandt opbyggeligt og psykologisk om Fortidens Personer – og det er jo mit Maal her som før.«